



CUMHURİYET'İN İLANINI YAŞAYANLAR - 1

Nazmi Kal

Cumhuriyet'in ilanını yaşıyanlar

MDM

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. kuruluş yılını yaşıyoruz. Günümüzde Cumhuriyet'in ilanına tanık olmuş kişileri bulabilmek artık olanaksız.

1973'te yani Cumhuriyet'in 50. yılında Cumhuriyet'in ilanını yaşamış kişiler aramızda idiler. O yıllarda televizyonda yapımcı idim. O günleri gazeteci, politikacı olarak yaşamış kişilerin anılarına dayanarak bir televizyon programı hazırlamıştım.

Cumhuriyetin 50. yılında hazırladığım bu programda İsmet İnönü, 2. Dönem Ergani Milletvekili İhsan Hamit Tigrel, Milletvekili Hikmet Bayur, Milletvekili ve General Fahrettin Altay, Gazeteciler Münir Müeyyet Bekman ve Mecdi Sadrettin Seyman, 1923'te TBMM'de zabıt kâtabi olarak görev yapan Ord. Prof. Dr. Hıfı Veldet Velidedeoğlu gibi cumhuriyetin ilanı günlerinin öncesini ve sonrasını yaşamış kişilerle konuşmuştum.

Bu konuşmaları yazı dizisi haline getirdim ve yayımlıyorum.

Atatürk, yapacağı devrimleri bir sır gibi sakladı

Cumhuriyet fikri Atatürk'ün kafasında genç subaylık döneminde oluşmasına rağmen Kurtuluş Savaşı'nın zafere ulaşmasına kadar uzun süre bu düşüncesini açıkça ifade etmedi, sakladı.

Nutuk'ta Atatürk neden cumhuriyet düşüncesini sakladığını şöyle anlatıyor:

"Bu mühim kararın bütün icabat ve zaruriyatını ilk gününden izhar ve ifade etmek elbette münasip olmazdı. Tatbikatı birtakım safhalara ayırmak ve vakayı ve hadisattan istifade ederek milletin hissiyat ve efkârını izhar eylemek ve kademe kademe yürüyerek hedefe vasil olmaya çalışmak lazım geliyordu. Bu son sözlerimi hulasa etmek lazım gelirse diyebilirim ki ben milletin vicdanında ve gelecekte hissettiğim büyük gelişim yeteneğini bir milli sır gibi vicdanımda taşıyarak kısım kısım bütün topluma uygulatmak zorunluluğunda idim."

Atatürk Cumhuriyet düşüncesini neden bir sır gibi sakladı? Bu davranış doğru mu idi? 12 ciltten oluşan "Türk İnkılap Tarihi" adlı eserin ve Atatürk hakkında pek çok kitabın sahibi Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur 1981'de Atatürk'ün 100. doğum yılı nedeni ile hazırladığım Atatürk'ten Anılar programında şöyle anlattı:

"Atatürk gerek askerlikte gerek siyasette eşsiz başarılı bir devlet adamı idi. Cumhuriyetin ilanı konusunda da bir taktik ve strateji uyguladı. Bakın nasıl: Erzurum kongresi sırasında arkadaşları ile konuşuyorlar. Mazhar Müfit Kansu "Başarıdan sonra ne olacak" diyor. Öyle bir soruş ki herkes Cumhuriyet olacak cevabını bekliyor. Atatürk bunu seziyor ve şöyle diyor 'Bu mesele hakkında bir şey söylemek istemem, hatta söz konusu etmemek doğrudur. Bu konunun tartışma zamanı gelmemiştir. Gelince görüşürüz, karar verilen bir şeyin uygulanması için vakit ve zamanı beklemek zamanı geldiğini bilmek lazımdır. Şimdi sadece düşman baskısı altında bulunan padişahı ve düşman kuvvetlerinin işgal ve istila ettikleri vatanımızı kurtarmak için çalıştığımızı söylemekte fayda vardır.'" "

Yani işi karıştırmayın, işi bozacak şeylere girişmeyin, diyor. Çünkü o sırada padişahın hainliği henüz sabit olmamıştı. Padişah taraftarları çoktu. Atatürk'ün Samsun'a çıkışı ile birlikte padişahı karşısına aldığı, padişaha başkaldırdığı zaman zaman yazılır. Bu söylemler gerçek değildir. Atatürk Kurtuluş Savaşı sonuçlanıncaya gerçek zafer kazanılınca kadar padişahı karşısına almamıştır. Hep İstanbul

hükümetini hedef göstermiştir.

Yazısı güzel olduğu için öğrenci olmasına rağmen mecliste zabıt katibi olarak görevlendirilen Ord. Prof. Dr. Hıfı Veldet Velidedeolu ile bir sohbetimizde, "23 Nisan 1920'de meclisin açılış günü padişaha bir bağlılık telgrafi çekildi. Bu telgrafi ben kaleme aldım." demişti.

Atatürk'ün bu anlayışını yine Hikmet Bayur şöyle açıklıyor:

"Erzurum Kongresi'nin açılışı Atatürk'ün söylediği bir dua ile biter. Buna bazıları tepki gösterir. Atatürk'ün cevabı şöyledir: 'Maksadınızı anlıyorum, ama şimdi vazifemiz halkı, vatani ve esir padişahı kurtarmaya inandırmaktan ibarettir. Zamansız hiçbir şeye girişmemeye dikkat etmeliyiz.'"

Ord. Prof. Hıfı Veldet Velidedeolu da aynı konuda bir sohbetimizde, "Elbette böyle davranacaktı. 'Selamünaleyküm kör kadı' diyerek devrim yapılmaz, gayeye giden her yol mubahtır." demişti.

9 Eylül'de düşman İzmir'de denize döküldükten Lozan imza edildikten sonra Atatürk gerek padişah yönetimi, gerek yeni rejim hakkındaki gerçek düşüncelerini uygulamaya koymaya, nabız yoklamaya, uygun zaman ve zemini aramaya başladı.

Bazılarına göre 23 Nisan 1920 de oluşturulan parlamenter yapı cumhuriyet idaresi idi. Atatürk ise aynı fikirde değildi.

Atatürk 23 Nisan 1920'de toplanan birinci TBMM'yi düşündüğü devrimci fikirlerini uygulayacak nitelikte görmüyordu. Tam halk egemenliğine dayalı bir devlet kurabilmek için bazı anayasal değişikliklere ihtiyaç vardı. Bunun için yeni bir meclis gerekiyordu.

Atatürk'e göre birinci Büyük Millet Meclisi bir savaş meclisi idi. Savaşın bitişi, düşmanın denize dökülmesi ile bu meclis görevini bitirmişti. Gerçi birçoklarına göre savaş bitmişti ama Atatürk için asıl savaş şimdi başlıyordu. Atatürk'ün amacı yurdunu kurtardıktan sonra çağdaş bir Türkiye yaratmaktı. Türk toplum yapısını bu inanca göre değiştirmek istiyordu. Şeriata dayanan Orta Çağ yapısı bir toplum sistemini yıkıp yerine Batı uygarlığına dayanan yeni çağdaş bir düzen getirmektir amacı. Bu düzeni kurmak için bir dizi devrimlere gerek vardı. Zaferin üzerine yatıp dinlenmek yoktu.

Atatürk bu düşüncesini açıkça ortaya koyunca Atatürk'e gerçek bir muhalefet başladı. Eski arkadaşları Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele gibi kumandanlar Atatürk'e karşı çıkmaya başladılar.

1970 yılında Erdoğan Alkan ile "Cumhuriyet ve sonrası" adlı bir program hazırlamıştık. Bu programda Atatürk'ün yakın arkadaşlarından Kılıç Ali ile de konuştuk. Kılıç Ali bu programda Rauf Orbay'ın, "Ben padişahın ekmeği ile büyüdüm, ekme yediğim sofraya tekme atamam." dediğini söylemişti.

(Bu film maalesef bugün TRT arşivinde yok. Sanırım 12 Mart 1971 darbesinden sonra bazı filmlerle beraber bir yerlere götürüldü. Tevfik Rüştü Aras, İsmet İnönü, Cemal Hüsnü Taray gibi o dönemin ünlü devlet adamlarının konuştukları bu filmin ortaya çıkarılması tarihe hizmet olacaktır. İlgililerin dikkatine sunuyorum.)

Not: Bu yazı dizisi, Nazmi Kal'ın TRT'de yayımlanan 'Cumhuriyeti Yaşayanlar' belgeselinin metinlerinden bölümlerdir. "Atatürk'ün Bilinmeyen Anıları" kitabına da alınmıştır.

Yazı, seri olarak devam edecektir.